

XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG VĂN HÓA ĐẠO ĐỨC TRONG CÔNG CUỘC XÂY DỰNG, CHỈNH ĐỐN ĐẢNG THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

• GS, TS MẠCH QUANG THẮNG

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

• **Tóm tắt:** Đạo đức cách mạng (ĐĐCM) là một trong những vấn đề nổi lên hàng đầu trong công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng nhằm thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng. Muốn xây dựng ĐĐCM trong Đảng, cần có môi trường trong sạch. Phải tẩy rửa những tiêu cực, chống chủ nghĩa cá nhân, đặc quyền đặc lợi. Đây vừa là nhiệm vụ chiến lược vừa là nhiệm vụ cấp thiết trước mắt. Trong công cuộc này, tư tưởng Hồ Chí Minh cũng như gương sáng của Người là cơ sở, nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho hành động của toàn Đảng.

• **Từ khóa:** đạo đức cách mạng; Hồ Chí Minh; môi trường văn hóa; xây dựng, chỉnh đốn Đảng

Môi trường văn hóa đạo đức

Môi trường sống của con người bao gồm môi trường tự nhiên và môi trường xã hội; cả hai đều quan trọng như nhau. Thế giới đang báo động về sự ô nhiễm của môi trường tự nhiên. Để biết được môi trường văn hóa đạo đức ở nước ta ô nhiễm như thế nào, chúng ta có thể thử “khoan” mấy mũi sau đây là thấy rõ:

Nạn ma túy trong xã hội. Nạn này thật đáng báo động ở Việt Nam hiện nay. Ma túy mức độ cao (ma túy tổng hợp, ma túy đá...), xảy ra “ngáo đá” mạnh. Mức độ nạn ma túy (bào chế, sản xuất, buôn bán, vận chuyển, sử dụng...) hiện nay nặng và đang có xu hướng nặng thêm. Khỏi phải nói, ma túy hủy hoại môi trường xã hội nhanh và nguy hiểm như thế nào. Nó hủy hoại sức khỏe, giống nòi, gia đình, cộng đồng, xã hội. Nó còn là một loại nguyên nhân chủ yếu gây ra biết bao điều xấu xa cho xã hội và làm hoen ố cả hệ giá trị con người Việt Nam, không bút mực nào tả xiết.

Bạo lực đang có xu hướng phát triển. Nó diễn ra đồng thời trên cả ba không gian nhân sinh: gia đình, học đường, xã hội; cả ba mặt đó đều nghiêm trọng;

bạo lực ở không gian này tác động thúc đẩy làm gia tăng bạo lực ở không gian kia, và ngược lại.

Mức độ tội phạm, nhất là tội phạm có tổ chức, cũng đang có xu hướng tăng. Trong thời buổi phát triển như vũ bão của công nghệ thông tin, tội phạm có tổ chức còn được ẩn mình trong những vỏ bọc tinh vi.

Văn hóa chính trị ở Việt Nam, chỗ này chỗ nọ, có nhiều biểu hiện của sự trượt dốc. Chỉ riêng về mặt công tác cán bộ, một lĩnh vực then chốt của then chốt trong công cuộc xây dựng, chỉnh đốn Đảng, thì từ vài chục năm gần đây đã bộc lộ tiêu cực một cách đáng báo động. Trong khóa XII của Đảng, đã có tới 113 cán bộ cao cấp diện Trung ương Đảng quản lý sai phạm đến mức bị kỷ luật, có một số người bị xử lý hình sự, bị vào tù, kể cả người đương chức (cao nhất là Ủy viên Bộ Chính trị đương chức) và cả những người nghỉ hưu⁽¹⁾. Bớt trí cán bộ chủ chốt của một số thành phố lớn của đất nước không đúng⁽²⁾. Chưa bao giờ lại có nhiều cán bộ cấp tướng, cấp tá công an, quân đội bị xử lý kỷ luật và bị vào tù như vậy. Nhiều nơi lâm vào tình trạng mê tín dị đoan nặng, cơ sở tâm linh cũng

bị quy vào tiền hoặc lợi dụng tín ngưỡng để kinh doanh; nhiều cán bộ giàu lên một cách bất thường. Ngay Đại hội XIII là Đại hội đã rút kinh nghiệm, chuẩn bị rất kỹ vấn đề nhân sự cấp cao cho nhiệm kỳ, nhưng sau Đại hội, còn xảy ra những vụ như ở tỉnh Bình Dương và còn có hiện tượng ở một tỉnh khác đề bạt, bổ nhiệm người trong gia đình chưa đủ tiêu chuẩn vào bộ máy chính quyền. Trong Đảng, có tình trạng một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên suy thoái tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, kể cả trong cán bộ cấp cao, đã diễn ra trong thời gian dài. Đỉnh điểm của tiêu cực là tham nhũng, là vô trách nhiệm làm thất thoát ngân sách hàng ngàn, hàng chục ngàn tỷ đồng; là bệnh nói nhiều làm ít, nói thì hay làm thì dở, nói mà không làm, nói một đằng làm một nẻo; một số cán bộ, đảng viên không gương mẫu, không thực sự là công dân tốt, không trung thực, không lo nghĩ cho cách mạng, cho Tổ quốc, cho nhân dân mà lại sa vào chủ nghĩa cá nhân (CNCN).

Như vậy là, chỉ với bốn “mũi khoan” trên đây thôi, chúng ta đã thấy môi trường văn hóa đạo đức (VHĐĐ) ở Việt Nam đang ở vào tình trạng có vấn đề. Đảng là một thực thể của xã hội, như Hồ Chí Minh viết trong tác phẩm *Sửa đổi lối làm việc* (năm 1947): “Đảng ta không phải từ trên trời sa xuống. Nó ở trong xã hội mà ra”⁽³⁾. Vậy nên, môi trường VHĐĐ của xã hội như vậy đã ảnh hưởng tới đạo đức ở trong Đảng. Chiều ngược lại, chính đạo đức của Đảng cũng tác động trở lại đối với môi trường VHĐĐ toàn xã hội.

Để làm trong sạch môi trường văn hóa đạo đức

Xin nêu lên một số nội dung, chưa phải là tổng thể, toàn diện.

Một là, cần nhận thức rõ hơn nữa tầm quan trọng của ĐĐCM theo quan điểm của Hồ Chí Minh: ĐĐCM là nguồn của sông, là gốc của cây, là cái căn bản của người cách mạng (“đức là gốc”)

Không ít người cho rằng, phát triển của một xã hội phải dựa trên “pháp trị” chứ không thể theo “đức trị” (“pháp trị”, “đức trị” là theo cách dùng thuật ngữ trước đây trong xã hội cổ - trung đại Trung Quốc). Thực ra, giữa pháp và đức của xã hội Việt Nam hiện nay thì khó mà cắt lát chúng ra một cách rạch ròi, vì trong ĐĐCM đã bao hàm cả việc hành pháp đúng đắn, và ngược lại. Hồ Chí Minh dùng nhuần nhuyễn cả “pháp trị” và “đức trị”, đặt chúng trong một tổng thể với nhau, không theo duy lý và cũng chẳng theo duy tình, mà rất thấm văn hóa Việt Nam: vừa có lý vừa có tình. Trên tinh

thần đó, Hồ Chí Minh biểu đạt những quan điểm rất cơ bản và đề xướng những nguyên tắc xây dựng đạo đức mới - ĐĐCM, khác với đạo đức cũ - thứ đạo đức như Hồ Chí Minh quan niệm là như đầu ngược xuống đất, chân chống lên trời.

Hồ Chí Minh không theo quan điểm quyết định luận kinh tế, không bị sa vào kinh tế phiệt. Hồ Chí Minh khi nhìn con người thì nhìn thật đậm ở tố chất đặc biệt - đó là đạo đức. Đoạn sau đây Hồ Chí Minh viết trong tác phẩm *Sửa đổi lối làm việc* thể hiện rõ nhất vai trò cực kỳ quan trọng của ĐĐCM: “Cũng như sông thì có nguồn mới có nước, không có nguồn thì sông cạn. Cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân”⁽⁴⁾.

Hồ Chí Minh coi trọng cả đức và tài trong một con người, coi chúng làm thành một chỉnh thể, nhưng xét về thứ tự ưu tiên thì đức là gốc. Không ít người cho rằng, trong thời buổi cơ chế thị trường hiện nay thì chỉ cần có tài, có tài thì “quảng” vào đâu cũng “sống tốt”, do vậy làm ăn kinh tế không cần đạo đức. Ý kiến đó là sai lầm vì đã tách đạo đức ra khỏi chính trị, kinh tế. Thế giới càng phát triển nhanh thì người ta càng báo động mạnh hơn về tính bền vững của sự phát triển, về sự mất đi cái tính văn hóa, về sự phai nhạt dần cốt cách của từng dân tộc, về sự tha hóa đạo đức của chính bản thân con người. Đối với người cách mạng, Hồ Chí Minh quan niệm rằng: “Làm cách mạng để cải tạo xã hội cũ thành xã hội mới là một sự nghiệp rất vẻ vang, nhưng nó cũng là một nhiệm vụ rất nặng nề, một cuộc đấu tranh rất phức tạp, lâu dài, gian khổ. Sức có mạnh mới gánh được nặng và đi được xa. Người cách mạng phải có ĐĐCM làm nền tảng, mới hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang”⁽⁵⁾. Trong năm cuối đời, Hồ Chí Minh còn cho đăng bài *Nâng cao ĐĐCM, quét sạch CNCN* đúng dịp kỷ niệm thành lập Đảng để giáo dục cán bộ, đảng viên. Và trong bản *Di chúc*, Hồ Chí Minh viết: “Mỗi đảng viên và cán bộ phải thật sự thấm nhuần ĐĐCM, thật sự cẩn kiệm liêm chính, chí công vô tư. Phải giữ gìn Đảng ta thật trong sạch, phải xứng đáng là người lãnh đạo, là người đầy tớ thật trung thành của nhân dân”⁽⁶⁾.

Có lẽ lĩnh hội được quan điểm đó của Hồ Chí Minh và nắm bắt được tình hình thực tế, cho nên từ Đại hội XII của Đảng (năm 2016), Đảng ta đã bổ sung xây dựng Đảng về đạo đức vào tổ hợp xây

dựng Đảng. Cũng vì coi trọng tầm quan trọng của ĐĐCM, cho nên Đảng ta đã đề ra cuộc vận động học tập và làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh và ngày 15-5-2016, Bộ Chính trị Trung ương Đảng khoá XII đã ra Chỉ thị số 05-CT/TW về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; ngày 18-5-2021, Bộ Chính trị Trung ương Đảng khoá XIII ra Kết luận số 01-KL/TW tiếp tục thực hiện Chỉ thị số 05-CT/TW.

Hai là, phải khắc phục những biểu hiện ô nhiễm môi trường văn hóa đạo đức

Nếu môi trường VHĐĐ bị ô nhiễm nặng thì không thể làm được việc tốt, không thể làm được điều thiện; nếu cố gắng mà làm thì rất khó, khó “như con lạc đà chui qua lỗ kim” (ngạn ngữ nước ngoài). Việc thực hiện thật tốt Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng cũng tức là làm trong sạch môi trường VHĐĐ để trên cơ sở đó xây dựng ĐĐCM trong toàn Đảng. Đảng được đặt trong mối quan hệ: Đảng - Giai cấp - Dân tộc, nó là một thực thể từ trong xã hội mà ra. Cho nên, những tiêu cực ngoài xã hội tất yếu sẽ lây ngấm vào cơ thể Đảng, và những biểu hiện tiêu cực trong Đảng cũng phát tán ra ngoài xã hội. Có điều là, ở chiều phát tán này, nó có tác hại lớn, rất lớn, bởi vì Đảng là nhân tố lãnh đạo, cầm quyền, vừa là hạt nhân vừa là người lãnh đạo hệ thống chính trị (HTCT) và toàn xã hội, có ảnh hưởng cực kỳ to lớn, có tính quyết định đến sự tồn-vong của chế độ chính trị. Làm sạch môi trường VHĐĐ nói chung và môi trường văn hóa chính trị nói riêng, trở thành nhiệm vụ quan trọng trong công cuộc xây dựng, chỉnh đốn Đảng.

Liên quan nội dung trên đây, có một vấn đề cần nhấn mạnh là phải kiên quyết xóa bỏ đặc quyền đặc lợi trong HTCT. Chừng nào còn đặc quyền đặc lợi thì chừng đó môi trường VHĐĐ vẫn bị ô nhiễm. Đây là một trong những biểu hiện các căn bệnh của một số người có chức quyền, mà Hồ Chí Minh nói rằng: “Phải cố sửa chữa cho tiết nọc... khiến cho Đảng càng mạnh khoẻ, bình an”⁽⁷⁾. Hồ Chí Minh là trường hợp có một không hai khi đã ở vào vị trí Chủ tịch Đảng và Chủ tịch nước mà vẫn mặc áo vá. Khi thấy một cán bộ cấp cao nhìn mình một cách áy náy, Hồ Chí Minh liền nói: “Chú ạ! Chủ tịch Đảng, Chủ tịch nước mặc áo vá vai thế này là cái phúc của dân đấy! Đừng bỏ cái phúc ấy đi”⁽⁸⁾. Đặc quyền đặc lợi luôn chực làm tha hóa, làm hư hỏng, làm hủ bại con người, tiến công trực diện vào tất cả mọi người hằng ngày. Cán bộ, đảng

viên có chức quyền càng lớn thì chúng tiến công càng mạnh. Do đó, phải chú ý:

(1) *Không được phép ban hành, thực thi những “chính sách” có lợi cho nhóm mình, cá nhân mình, gia đình mình.* Cho nên mới có thuật ngữ “lợi ích nhóm”, “cá nhân chủ nghĩa”. Lạm dụng chức quyền của mình để đề ra chính sách không đúng thì đó chính là biểu hiện mức độ rất nặng của CNCN nhưng được che mắt bởi cơ chế lãnh đạo tập thể khi việc kiểm soát quyền lực và công tác kiểm tra, giám sát có nhiều hạn chế. Công tác cán bộ, nếu rơi vào những cán bộ, đảng viên có căn bệnh CNCN thì đều được trốn dưới những tuyên bố “đúng quy trình”. CNCN là sự biểu hiện tư duy và hành động lệch lạc của con người cụ thể nào đó, là duy ngã, chỉ coi trọng lợi ích cá nhân của mình, bất chấp lợi ích của cộng đồng xã hội mà ở đây cụ thể là Đảng, Tổ quốc và nhân dân. Chính vì vậy, Hồ Chí Minh lên án, nêu lên tác hại của nó: “CNCN đẻ ra trăm thứ bệnh nguy hiểm: quan liêu, mệnh lệnh, bè phái, chủ quan, tham ô, lãng phí... CNCN là kẻ địch hung ác của chủ nghĩa xã hội. Người cách mạng phải tiêu diệt nó”⁽⁹⁾, “muốn đánh thắng kẻ địch bên ngoài, thì trước hết phải đánh thắng kẻ địch bên trong là CNCN”⁽¹⁰⁾. Môi trường VHĐĐ tốt sẽ góp phần cực kỳ quan trọng làm ngăn chặn, đẩy lùi đặc quyền đặc lợi.

(2) *Sử dụng ngân sách và tài sản công một cách đúng đắn, phù hợp.* Làm như thế, cũng là để thực hiện một nội dung rất quan trọng trong Điều 4 Hiến pháp: Đảng hoạt động trong khuôn khổ Hiến pháp và pháp luật. Hồ Chí Minh không bao giờ lạm dụng ngân sách trong việc tư và ngay cả trong việc công. Điều này là một vấn đề nguyên tắc hành xử công bằng, văn minh. Vấn đề này càng đáng chú ý hơn khi nước ta đang chưa giàu, cần hết sức chú ý đến việc sử dụng một cách đúng đắn, hợp lý ngân sách cũng như tài sản quốc gia, chống tiền ngân sách và tài sản công bị dè xẻo, đi vào “túi” của cán bộ, nhất là cán bộ cấp cao dưới danh nghĩa cơ chế chính sách đã định như thế.

(3) *Cần phòng và chống đặc quyền đặc lợi trong việc ưu tiên về cung cấp vật chất theo kiểu “đẳng cấp”.* Việt Nam đi lên chủ nghĩa xã hội trực tiếp từ xã hội thuộc địa và phong kiến, cho nên càng cần chú ý đừng để những đặc điểm xấu ấy về phân chia đẳng cấp trong xã hội - tàn dư của chế độ chính trị cũ - tác động vào tư duy, chính sách, hành động của cán bộ có chức quyền.

Phía trước là một bầu trời rộng mở, là còn nhiều dư địa để toàn Đảng học tập Hồ Chí Minh - một người suốt đời không màng danh lợi. Người dành đặc quyền đặc lợi cho những người lao động chân tay và lao động trí óc, cho những người có công với cách mạng, cho những người già, phụ nữ, em nhỏ và nói chung là những người dễ bị tổn thương trong xã hội. Tinh thần của các bản Hiến pháp nước Việt Nam do Hồ Chí Minh lãnh đạo soạn thảo là: tất cả mọi quyền lực tối cao thuộc về nhân dân. Cuộc đời Hồ Chí Minh là sự biểu đạt trọn vẹn của quá trình dẫn thân cống hiến cho nền độc lập dân tộc, cho tự do, hạnh phúc của nhân dân. Trong *Di chúc*, Hồ Chí Minh viết: “Suốt đời tôi hết lòng hết sức phục vụ Tổ quốc, phục vụ cách mạng, phục vụ nhân dân. Nay dù phải từ biệt thế giới này, tôi không có điều gì phải hối hận, chỉ tiếc là tiếc rằng không được phục vụ lâu hơn nữa, nhiều hơn nữa”⁽¹¹⁾.

Sống là để cống hiến. Sống là để dẫn thân - dẫn thân vào con đường gian lao nhằm giành và bảo vệ độc lập cho Tổ quốc, xây đắp tự do, hạnh phúc cho đồng bào. Đó chính là phương châm sống và hành động trong suốt cuộc đời Hồ Chí Minh. Người nói: “Cái mà tôi cần nhất trên đời là: Đồng bào tôi được tự do, Tổ quốc tôi được độc lập”⁽¹²⁾. Hai tháng trước khi qua đời, trả lời nữ phóng viên báo *Granma* (Cuba) Mácta Rôhát, Hồ Chí Minh nói: “Tôi hiến cả đời tôi cho dân tộc tôi”⁽¹³⁾. Năm 1927, trong tác phẩm *Đường cách mệnh*, Hồ Chí Minh còn ghi lên trang đầu tiên 23 điều quy định về *Tư cách một người cách mệnh*, trong đó có điều “Tự mình phải: Ít lòng ham muốn về vật chất”⁽¹⁴⁾. Hồ Chí Minh sống một cuộc sống thiếu thốn trăm bề về vật chất, tiền bạc, nhất là trong tù. Người cũng sống một cuộc sống thanh bạch, giản dị khi đã trở thành nguyên thủ quốc gia và Chủ tịch Đảng cầm quyền. Hy sinh tất cả cho nền độc lập cho Tổ quốc, tự do, ấm no, hạnh phúc cho đồng bào đã trở thành nếp nghĩ và hành động thường nhật của Hồ Chí Minh, đến mức mà Người sống như vậy một cách rất tự nhiên như ngày ngày hít thở khí trời và như nước uống cơm ăn, hoàn toàn không một chút gượng ép.

Hồ Chí Minh rất nhiều lần bị lâm nạn, bị khổ ải cả về vật chất lẫn tinh thần; bị án tử hình vắng mặt do Tòa án Nam Triều tuyên năm 1929 ở Vinh (tỉnh lỵ Nghệ An); bị tù lần thứ nhất bởi chính quyền thực dân Anh ở Hong Kong (6/1931 - 1/1933); bị tù lần thứ hai bởi chính quyền Trung Hoa Dân quốc

(8/1942 - 9/1943) ở Quảng Tây (Trung Quốc). Hồ Chí Minh mong Đảng ta là một đảng của “trí tuệ, danh dự và lương tâm của thời đại chúng ta”⁽¹⁵⁾; một đảng không bao giờ giấu giếm khuyết điểm của mình, bởi vì “một Đảng mà giấu giếm khuyết điểm của mình là một Đảng hỏng. Một Đảng có gan thừa nhận khuyết điểm của mình, vạch rõ những cái đó, vì đâu mà có khuyết điểm đó, xét rõ hoàn cảnh sinh ra khuyết điểm đó, rồi tìm kiếm mọi cách để sửa chữa khuyết điểm đó. Như thế là một Đảng tiến bộ, mạnh dạn, chắc chắn, chân chính”⁽¹⁶⁾. Đó là một đảng “*là đạo đức, là văn minh*”⁽¹⁷⁾, có đội ngũ cán bộ, đảng viên - “những người kiên quyết nhất, hăng hái nhất, trong sạch nhất, tận tâm tận lực phụng sự Tổ quốc và nhân dân. Những người mà: Giàu sang không thể quyến rũ, Nghèo khó không thể chuyển lay, Uy lực không thể khuất phục”⁽¹⁸⁾.

Một nước Việt Nam độc lập, nhân dân Việt Nam được tự do, hạnh phúc luôn luôn là tâm niệm canh cánh đến tận cuối đời của Hồ Chí Minh. Đặc quyền, đặc lợi là nằm ở toàn dân (mọi quyền lực tối cao thuộc về nhân dân) chứ tuyệt nhiên không được có đất sống ở trong Đảng và trong bộ máy của HTCT nước ta. Đó mới là học tập tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh hiệu quả nhất; là môi trường trong sạch, thuận lợi cho sự nảy nở, nhân lên những điều thiện, điều tốt đẹp ■

⁽¹⁾ Xem Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2021, tập II, tr.208-209.

⁽²⁾ Đó là: thành phố Hà Nội với Bí thư Thành ủy Hoàng Trung Hải, Phó Bí thư-Chủ tịch UBND Thành phố Nguyễn Đức Chung; Thành phố Hồ Chí Minh với Bí thư Thành ủy Đinh La Thăng, Phó Bí thư Thường trực Thành ủy Tất Thành Cang; Thành phố Đà Nẵng với Bí thư Thành ủy Nguyễn Xuân Anh.

^{(3), (4), (7), (16)} Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tập 5, tr.303, 292-293, 303, 301.

^{(5), (6), (13)&(14)} Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, tập 15, tr.622, 510, 615, 674.

⁽⁸⁾ Theo Khu Di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch: *79 câu chuyện từ nơi Bác Hồ ở và làm việc*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2016, tr.304.

⁽⁹⁾ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, tập 11, tr.611.

⁽¹⁰⁾ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, tập 13, tr.68.

⁽¹²⁾ T.Lan: *Vừa đi đường vừa kể chuyện*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2015, tr.26.

⁽¹⁵⁾ V.I.Lênin: *Toàn tập*, Nxb Tiến bộ, Mátxcôva, 1976, tập 34, tr.122.

⁽¹⁷⁾ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, tập 12, tr.403.

⁽²⁰⁾ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Sđd, tập 7, tr.50.